

10. april 2006.

Uz 18-to godišnjicu smrti rahmetli Hamdije Pozderca

VODEĆI POLITIČAR U POVIJESTI BORBE ZA NACIONALNI IDENTITET BOŠNJAKA

Šestog aprila ove godine navršilo se 18 godina od smrti jedne od najznačajnijih političkih ličnosti u modernoj povijesti države Bosne i Hercegovine, rahmetli Hamdije Pozderca. Naime, bilo ko da počne pisati povijest Bosne i Hercegovine i Bošnjackog naroda u zadnja dva stoljeća ne može zaobići njihove četiri političke ličnosti, koje su svaka na svoj način obilježile vrijeme u kojem su živjeli, a to su: Husein Kapetan Gardašević, vođa prvog pokreta i ustanka za identit Bošnjaka i samostalnost njihove države Bosne i Hercegovine u prvoj polovini 19-tog stoljeća, dr. Mehmed Spahu, vođa prve organizovane političke partije Bošnjaka u prvoj polovini 20-tog stoljeća predratne, Prve Jugoslavije pod nazivom: Jugoslovenska muslimanska organizacija, JMO (umro 1939. godine), Hamdija Pozderac, centralna politička ličnost Bošnjaka u posljednjih 30 godina komunističke vlasti, čiji je stric Nurija Pozderac jedna od vodećih političkih ličnosti uz dr. Spahu u ovoj stranci, a poznatiji kao potpredsjednik Prvog zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću krajem 1942. godine, koji je odigrao značajnu ulogu u sprječavanju masovnijeg odlaska krajiških Muslimana u Ustaše u prošlom ratu, te Alija Izetbegović, glavna ličnost Bošnjaka u prvim godinama postkomunističke faze života u državi Bosni i Hercegovini, na koju je, neposredno poslije prvih parlamentarnih izbora Srbija, koristeći nekada zajedničku JNA izvršila agresiju i genocid, sa ciljem istrebljenja Bošnjaka i nestanka ili podjele države Bosne i Hercegovine između Beograda i Zagreba. Suprostavljajući se tim planovima velikosrpskih ideologa Hamdija Pozderac je kao član Predsjedništva SFRJ i Predsjednik Ustavne komisije, koja je trebala predložiti promjene Ustava, koje su se zasnivale na temeljima zajedništva i ravnopravnosti republika i naroda u ondašnjoj Jugoslaviji, što je bilo u neskladu sa autorima velikosrpskog koncepta, Hamdija Pozderac, kao najvažnija ličnost u tim procesima i budući predsjednik države, je normalno došao na udar tih snaga.

Zbog neračišćenih odnosa između Beograda i Zagreba o tome ko su, šta su i čiji Bošnjaci i čija je Bosna, istorija još uvijek nije u potpunosti odredila mjesto dr. Spahi, a rat koji se još uvijek vodi u Bosni i Hercegovini za njen konačni status i budućnost nije ostavio prostora da se uopšte diskutuje o ličnosti i dijelu Hamdije Pozderca, dok će povijesna uloga Alije Izetbegovića biti ocijenjena po okončanju svih ovih sukobljavanja oko BiH i mjerit će se po tome: koliko je on kao politička ličnost, koji je u politici svoga naroda naslijedio Hamdiju Pozderca, uspio očuvati državu Bosnu i Hercegovinu, onakvu kakvu mu je Hamdija ostavio, kojoj je Hamdija Pozderac, uz rješenje nacionalnog pitanja Bošnjaka, udario temelje njene suverenosti, kao osnove za buduću nezavisnost, za šta je sa političke pozornice otjeran u smrt.

Bez obzira što su mnogi veoma obazrivi i mnogobojažljivi na samo spominjanje imena Hamdije Pozderca, jasno je da u vremenu u kojem je on živio i u odnosu snaga koje su postojale prema njegovom narodu i državi te vladavini jednoulja i režima sa izrazitom dominacijom velikosrpske ideologije, učinio najviše što se moglo za Bošnjake i državu Bosnu i Hercegovini. Bio je dosljedan borac za nacionalni identitet i afirmaciju Bošnjaka kao nacije i izgradnju i utemeljenje njihove jedine države Bosne i Hercegovine. Kada je bio na samom vrhu političke piramide u ulozi predsjednika Ustavne komisije Jugoslavije u vremenu početka realizacije velikosrpskog koncepta, hrabro je stao u odbranu Ustava koji je garantovao opstanak kako njegovom narodu i državi Bosni i Hercegovini, tako i ostalima, a posebno Albancima i njihovoj pokrajini. Velikosrpski ideolozi su se tada odlučili za njegov silazak sa političke scene i otjerali ga u smrt. Po onome što je u tom teškom vremenu učinio za svoj narod i državu Bosnu i Hercegovinu s pravom je nazvan "ocem nacije". Sada je mnogima jasno: "Što je Bosne kao države manje ili joj je sudbina neizvjesnija, a time i sudbina Bošnjackog naroda, to je uloga i značaj Hamdije Pozderca veća". Prema tome, Hamdija Pozderac jeste povijesna ličnost našeg naroda i države Bosne i Hercegovine o čemu povijest kao najbolji sudija tek treba da daje svoju ocjenu. Zbog toga ga se ovdje i sjećamo i to je najmanje što

nakon 18 godina od njegove tragične smrti možemo za njega učiniti.

Idejni i politiki vođa bošnjačke anagažirane inteligencije

Hamdija Pozderac je rođen 1924. godine u poznatoj bošnjačkoj i begovskoj porodici Pozderaca u Cazinu. U prošlom ratu je od prvih dana pristupio narodnooslobodilačkom pokretu. Po završetku rata odlazi na studije u Beograd, a zatim u Moskvu, poslije kojih se uključuje u politički rad. Obavljao je sve najviše državne i partijske funkcije u Bosni i Hercegovini i bivšoj Jugoslaviji. Dobitnik je najviših priznanja i odlikovanja onog vremena. Dugo godina je bio profesor Sarajevskog univerziteta. Napisao je više knjiga i objavio znatan broj stručnih i naučnih radova, do kojih su najpoznatiji oni u nacionalnom pitanju, društvenim odnosima i državi. U političku orbitu Hamdija Pozderac je lansiran poslije pada Aleksandra Rankovića, kada po odobrenju Tita okuplja oko sebe najpoznatije bošnjačke i druge probosanske intelektualce iz raznih oblasti kao što su: prof. dr. Avdo Sućeska, prof. dr. Muhamed Filipović, prof. dr. Atif Purivatra, dr. Muhamed Hadžijahić, prof. dr. Fuad Muhić, prof. dr. Muhsin Rizvić, prof. dr. Midhat Begić, prof. dr. Kasim Suljević, prof. dr. Muzafer Hadžagić, prof. dr. Arif Tanović, prof. dr. Hamdija Čemerlić, prof. dr. Mustafa Imamović, veliki broj književnika i drugih kulturnih i javnih radnika na čelu sa Alijom Isakovićem, koji su imali zadatak da timski, sa raznih naučnih aspekata istraže i objasne istorijski, kulturni, jezički, ekonomski, književni, pravni, vjerski i državotvorni nastanak i razvoj Bošnjaka kao nacije. Rezultat takvog timskog rada je nastanak po prvi put u nekoliko značajnih knjiga o Bošnjacima u nacionalnom pogledu, kao što su prije svih: "Muslimani srpskohrvatskog jezika", Salema Čerića (1968) i "Nacionalni i politički razvoj Muslimana", prof. dr. Atifa Purivatre (1969), koje su kao prve knjige u Bošnjaka takvog karaktera u najvećoj mjeri doprinijele boljem razjašnjenju nacionalnog pitanja Bošnjaka pred važan, za njih, povijesni događaj, Popis stanovništva, aprila 1971. godine, kada se po prvi put u povijesti događa pravo na izjašnjavanje Bošnjaka (Muslimana) kao pripadnika vlastite nacije. Hamdiji prigovaraju što je pristao na naziv Musliman umjesto Bošnjak, što čine oni koji ne uvažavaju tadašnji odnos političkih snaga, iako su Bošnjaci čitavo 20-to stoljeće sebe sami nazivali Muslimanima i bili su, kako to kaže akademik Muhamed Filipović u svojoj knjizi "Bošnjačka politika" zaboravili na svoje pravo ime Bošnjaci, gdje su protivnici bošnjačke nacionalnosti još uvijek kalkulirali sa svojatanjem Bosne i Hercegovine, što im sa bošnjačkom nacijom nije išlo u prilog, pogotovo, što bi već tada povijesni naziv Bošnjaci, moglo značiti ubuduće njihovu nadpolovičnu većinu u BiH, pa i opasnost da BiH jednog dana postane nacionalna država Bošnjaka. Uostalom, za ime nacije je važno šta se pod tim podrazumijeva i da je preko njega na ustavan i zakonit način priznat i ravnopravan jedan narod i ono je stvar plebiscita jednog naroda, pa su ti kritičari takvo pitanje trebali uputiti rahmetli Aliji Izetbegoviću i Stranci demokratske akcije koji su na popisu stanovništva 1991. godine, kada su bili na vlasti, mogli, da su htjeli, a zašto nisu trebali bi odgovoriti onima koji danas takva pitanja postavljaju, nacionalno ime Musliman promijeniti u Bošnjak, pogotovo što je u tu svrhu održano nekoliko naučnih skupova i izdano više publikacija koje su na osnovu povijesnih i naučnih fakata predlagali takva rješenja. Ako se je krajem šezdesetih godina prošlog vijeka, sa samo dvije pomenute knjige nacionalni identitet i ime Bošnjaka moglo, povijesno i naučno braniti i odbraniti, lakše mu se je 1991. godine to ime, kada su Bošnjaci bili na vlasti, ako ne odgovara, moglo promijeniti, a ne mrtvog Hamdiju, koji je za to ime i Bosne i Hercegovine glavom platio zbog toga i danas optuživati. Bošnjacima je, kao i ostalim muslimanima u svijetu, za sve njihove probleme uvijek neko drugi kriv, bilo da su na vlasti ili u opoziciji, u manjini ili većini.

Otac obnavljanja nacionalnog identiteta Bošnjaka

U pogledu kašnjenja u priznavanju Bošnjaka kao nacije i našeg nacionalnog imena Musliman, zašto ne Bošnjak ili Bosanac, jednom prilikom sam za to pitao Hamdiju, jer mi je on dao prijedlog da na fakultetu 1975. godine uzmem diplomski rad o razvoju muslimanskog nacionalnog pitanja, pošto

sam se sa njim poznao i često viđao, posebno kada sam bio student, jer sam i ja iz Cazina kao i on, a on je volio nas Krajišnike na šta mi je rahmetli Hamdo, kako smo ga mi Krajišnici zvali, rekao: «To zašto Muslimani nisu prije priznati kao nacija je isto da si me pitao zašto Kulin Ban nije uveo samoupravljanje. A što se tiče imena, oni moćniji od nas nam nisu dali ime Bosanac, nama je, bolan zemljače, bilo važno da nas priznaju pod bilo kojim imenom i da nas u Ustav stave, a ime je lako promijeniti kada se za to stvore uslovi, to je stvar plebiscita i bit će lakše kasnije, kada se za to stvore uslovi, riješavati pitanje promjene imena, nego i imena i naroda i nacije. Uostalom, samo ime i nije sada najvažnija stvar. Tebi je sada ime Alaga, ako bi promijenio ime, u, naprimjer, Mujaga, pošto je u nas Krajišnika i to ime veoma često, bi li se time kod tebe išta promijenilo i bi li se ti kao biće drukčije osjećao, kad se po tvom rodnom listu zna, ko si, šta si, ko ti je babo, a ko mater? Važno je šta se pod tim imenom podrazumijeva i šta to konačno znači, za jedan narod, tek onda kada se ozvaniči u Ustavu i u zakone unese. Eto vas mlađih, nastavite sa istraživanjima i dokazivanjima, moja generacija nije mogla više».

Kada se radi o nacionalnom pitanju, posebno nacionalnom pitanju Bošnjaka Hamdija Pozderac je o tome puno pisao, kako mnogim naučnim i stručnim tekstovima koje je objavio, a koje je prethodno izložio na nekom važnom političkom ili naučnom skupu. Na tu temu je objavio 1978. godine posebnu knjigu, tako da je i danas jedan od naistaknutijih autora koji se bavio tim pitanjima. Za ilustraciju, ovdje navodim samo neke njegove stavove o nacionalnom identitetu Bošnjaka i to: "Kada je riječ o nacionalnom identitetu Muslimana, istorijski gledano, on se razvio, kao nacionalni identitet svih ostalih naših naroda, na slavenskoj osnovi unutar granica naše zemlje, u specifičnim istorijsko-kulturnim uslovima, na podlozi srpsko-hrvatskog kao vlastitog jezika na kojem izrastaju specifičnosti kulture u najširem smislu riječi.

Međutim, buržoaska shvatanja o nacionalnom pitanju, i na njima zasnovana politička praksa, Muslimane su opredjeljivali kao Srbe ili Hrvate islamske vjeroispovijesti. Stav Komunističke partije Jugoslavije prema Muslimanima i socijalistička revolucija naših naroda stvorili su neophodne pretpostavke za njihov slobodan i nesmetan nacionalni razvoj, u našoj ravnopravnoj višenacionalnoj socijalističkoj zajednici.

Istaknuti teoretičar nacionalnog pitanja Bošnjaka

Praksa je pokazala štetnost raznih oblika pritisaka, insistiranja iz ranijeg perioda da se Muslimani u nacionalnom pogledu opredjeljuju kao Srbi, odnosno kao Hrvati, jer se i ranije pokazalo, a to i današnja socijalistička praksa pokazuje, da su Muslimani poseban narod. Dakle, stavovi Saveza komunista prema nacionalnosti Muslimana su potpuno jasni, pa ipak i danas ima pokušaja negiranja muslimanske nacionalnosti. U posljednje vrijeme nisu rijetki slučajevi da se govori i piše kako je muslimanski nacionalni identitet istovjetan sa pripadnošću islamskoj vjeroispovijesti, da je besmisleno 'stvaranje' nove muslimanske nacije, da se samo 'iz političkog oportuniteta može govoriti o muslimanskoj nacionalnoj individualnosti', da Muslimani 'nisu nacija', da su Muslimani u našem nacionalnom životu 'enigma', da su Muslimani 'zadocnijeli' da budu narod, a 'preuranili, da budu nacija, itd.

Nema potrebe ulaziti u polemiku o ovim i sličnim shvatanjima. Prigovara se onim ljudima koji su se ranije opredjeljivali za druge nacije i koji se danas prvi put žele izjasniti onako kako se stvarno osjećaju u nacionalnom smislu, što pokazuje da se ne uzimaju u obzir uslovi i stanja pod kojima su se ranije sticajem različitih okolnosti, Muslimani opredjeljivali. Nacionalno izjašnjavanje je stvar svakog pojedinca, ali je neophodno stvoriti političku klimu u kojoj će se svaki pojedinac moći iskazati onim što stvarno jeste, a ne ono što nije" (Muslimani-ravnopravnost i afirmacija, list Preporod, broj 13, 15. marta 1971. god.)

Govoreći i raznim težnjama i pogrešnim i štetnim kombinacijama i devijacijama i nepravdama za ovaj narod vezanim za to pitanje, i pored toga «da je KP još od 1938, a posebno 1940. godine uočila i uvažila narodnu posebnost Muslimana, što je kasnije potvrđeno u svim ratnim i poratnim partijskim i državnim dokumentima», na 17. sjednici CK SKBiH 1968. godine, sjednici na kojoj je donesena povijesna odluka da se već slijedećim popisom stanovništava 1971. godine mora pitanje

nacionanosti Muslimana riješiti", što je i učinjeno. U istom tekstu Pozderac govori i o ranijim rezultatima popisa, posebno o implikacijama opredjeljivanja za naziv Jugoslaven, za koji su se najvećem broju izjašnjavali Muslimani, kako bi izbjegli da izjašnjavaju kao Srbi ili Hrvati, pa tako kaže: "Da je prema popisu stanovništva iz 1961. godine, u BiH 96,3% izjašnjenih Jugoslavena bilo iz muslimanske strukture, tj. Muslimana, dok je svega 3,7% iz ostalih naroda i narodnosti koji žive u BiH. Slična je situacija i sa omladinom od 15-25 godina. Od ukupnog broja omladinaca koji su se izjasnili kao Jugoslaveni, ogromna većina su omladinci iz BiH i, opet, uglavnom, iz muslimanske strukture. Svega 0,3% omladine izjasnilo se za jugoslovenstvo u drugim republikama."

Na kraju ovog teksta Hamdija Pozderac zaključuje: «I komunisti Muslimani, kao i komunisti drugih nacionalnosti i narodnosti, moraju biti najistaknutiji borci za nacionalnu emancipaciju kako svoga naroda tako i svih drugih naroda i narodnosti» (Nacionalni odnosi danas, izlaganje na 26. sjednici CK SKBiH, 9. i 10. mart 1971. godine).

Svoje principijelne i argumentirane stavove o nacionalnom pitanju Muslimana, kao i o nacionalnom pitanju u BiH uopće, Hamdija Pozderac je iznio u mnogim nastupima i izlaganjima kao najistaknutiji bošnjački političar s kraja šezdesetih do kraja osamdesetih godina, a posebno u svojoj knjizi «Nacionalni odnosi i socijalističko zajedništvo-Prilog proučavanju nacionalnih odnosa», Svjetlost, sarajevo, 1978. koja predstavlja jednu od rijetkih dotad objavljenih knjiga o nacionalnom pitanju, u kojoj on nacionalno pitanje posmatra teorijski u kontinuitetu sa poviješću Bosne i razvojem nacionalnog pitanja drugih naroda u Bosni i u okruženju, počev od srednjovjekovne Bosne, islamizacije, austrougarske vladavine, Stare Jugoslavije, do socijalističkog i komunističkog shvatanja nacije i njenog povezivanja sa formiranjem republika i država (prema Ustavu iz 1974) u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

O genezi i nastanku nacija u Bosni i Hercegovini Pozderac na jednom mjestu ove knjige piše: "Po etničkom porijeklu cjelokupno stanovništvo Bosne i Hercegovine je slavenskog porijekla. U tursko doba razlikovalo se isključivo po vjerskoj pripadnosti ('muslimani' i 'nemuslimani.'), a s pojavom nacionalnih pokreta, odnosno u periodu austrougarske okupacije, počinju se više isticati nacionalne razlike... Kada je riječ o etničkom nastajanju naroda BiH, a prije svega bosanskih Muslimana, u nas se najčešće polazi od bogumilstva. Izraz 'bogumil' upotrebljavam kao jedan konvencionalni izraz za tzv. crkvu bosansku. Nije mi namjera da tematiziram pitanje da li su bogumili heretici ili nisu, da li su bili dualisti ili nisu. Stoji, svakako, činjenica da su imali posebnu crkvenu organizaciju i da nisu isti što i katolici i pravoslavni... Svi historičari, pa i protagonisti teorija koje se ovdje spominju, priznaju da se u srednjovjekovnoj Bosni i Humu formirala jedna posebna crkva koja se strukturalno nije uklapala u istočno-pravoslavnu crkvu ni u zapadno-katoličku crkvu".

Veliki doprinos razvoju i sazrijevanju bošnjačke misli i bošnjačke inteligencije i u njegovo vrijeme

Time se pokazalo poznato povijesno pravilo, da bez zavidne kritične mase inteligencije, istraživanja, projekata i knjiga o jednom narodu ne može ni biti prave istine o njema, pa tako ni o Bošnjacima, što će im omogućiti da uz naciju, dobiju i suverenu državu Bosnu i Hercegovinu, kao posljedicu dobijanja nacije i na osnovu toga ulazak u Ustav i sve zakone kao jedan od ravnopravnih naroda, kako u BiH, tako i u ondašnjoj Jugoslaviji. Upravo u tom veoma složenom povijesno-političkom i državotvornom procesu najveći doprinos i zasluge pripadaju rahmetli Hamdiji Pozdercu kao vodećem bh političaru toga vremena. Ubrzo zatim dolaze veoma značajne knjige o Bošnjacima, njihovoj kulturi književnosti, povijesti, naciji, jeziku, državi BiH i slično, kao što su: "Biserje-Antologija muslimanske književnosti", Alije Isakovića, 1972, "Književno stvaranje muslimanskih pisaca u BiH u doba austrougarske vladavine", dr. Muhsina Rizvića, 1973. "Od tradicije do identiteta", dr. Muhameda Hadžijahića, 1974. "Jugoslovenska muslimanska organizacija u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca", dr Atifa Purivatre, 1972. "Nacionalni odnosi i socijalističko zajedništvo" Hamdije Pozderca, 1978. "Nacionalnost Muslimana", dr. Kasima Suljevića, 1981. i druge. Navedene knjige i njihovi autori, kao i drugi angažirani bošnjački intelektualci toga vremena su odigrali odlučujuću ulogu u nacionalnom i državotvornom priznanju i

zaokruživanju Bošnjaka kao državotvornog naroda u BiH i u Jugoslaviji, čime su stvorene glavne pretpostavke da se 1974. godine donese Ustav kojim je Bošnjacima priznato ustavno i zakonsko pravo na naciju, a time i na suverenu državu, kako je to bilo definisano Ustavom BiH iz 1974. godine, sa pravom na opredjeljenje i otcjepljenje uz provošenje referendumu. Na osnovu toga Ustava i takvog određenja, kako Bošnjaka kao suverenog naroda u BiH, tako i države Bosne i Hercegovine proveden je i referendum o njenoj nezavisnosti, što je nakon njenog međunarodnog priznanja uslijedio i njen prijem u Ujedinjene nacije. Uloga Hamdije Pozderca, kao predsjednika Skupštine BiH u tom periodu, kasnije predsjednika Centralnog komiteta BiH i vodećeg političara u BiH skrajem šezdesetih do kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća i jednog od vodećih u Jugoslaviji toga vremena, je bila odlučujuća. Time se još jednom pokazalo tačnim da su Bošnjaci kao narod i Bosna i Hercegovina kao država kao sijamski blizanci i jednog bez drugog ne može biti. To je znao i Hamdija Pozderac i za to se borio i nije slučajno što su kreatori velike Srbije počeli rušenje Ustava iz 1974. godine, odmah nakon usvajanja Memoranduma SANU 1986. godine. I nije slučajno što su počeli od Bosne i Hercegovine i njenog rukovodstva, u kojoj je Hamdija Pozderac imao najznačajniju ulogu. Tada je izmišljena afera "Agrokomerc", jer je to bio povod da se lakše dođe do Hamdije Pozderca kao čovjeka koji je iz tog kraja i koji je svakako pomagao njegovom razvoju, pa i ovom nekada velikom kombinatu, kao što su to činili svi utjecajni političari u kraju iz kojeg su poticali.

Neuspjela zamka 1983. godine

Prije toga, tačnije od 1982. godine kada je Hamdija Pozderac kao prvi Bošnjak poslije rata bio izabran za predsjednika CK BiH, a zna se šta je tada značio CK i njegov predsjednik, kada su već tada započeti frontalni napadi na njega, koji su, uglavnom, kreirani u Beogradu i od, za tu priliku, posebno odabranog tima u kojem su bili srpski nacionalisti iz Bosne i Hercegovine (Šešelj, Drašković, Lubarda, Nogo i drugi) zajedno sa njihovim mentorima Srpske akademije nauka i umjetnosti na čelu sa Dobricom Ćosićem i njegovom velikosrpskom ekspozituroom u Sarajevu, članom te iste akademije akademikom Miloradom Ekmedžićem. U tom pogledu je, pod utjecajem velikosrpskih ideologa iz Beograda i njihovih istomišljenika u BiH i režirano suđenje muslimanskim intelektualcima 1983. godine, jer se očekivalo da će Hamdija kao predsjednik CK BiH pokušati to spriječiti, što je trebala biti zamka za njega. Ali, znajući šta znače režirana suđenja u komunizmu, okružen kosovcima i drugim udbašima i zastupnicima velikosrpskih interesa, on tu ništa nije mogao učiniti, jer je bio svjestan da nisu u pitanju ovi muslimanski intelektualci, već on lično, a sa njim i sva bošnjačka politička, naučna i druga javna inteligencija koja je, u pogledu nacionalnog identiteta Bošnjaka i države BiH dijelila njegove stavove. Jedino što je mogao, je, da inicira i pokrene suđenje pravim neprijateljima BiH i Bošnjaka srpskim velikonacionalistima i eksponentima Beograda na čelu sa Vojislavom Šešeljom kao jednom od velikosrpskih eksponenata i menadžeru Dobrice Ćosića za rušenje, kako Hamdije, a time i ostalih vodećih Bošnjaka toga vremena, tako i Bosne i Hercegovine, što je moralo ići preko rušenja Ustava SFRJ iz 1974. godine, a to nije moglo proći bez rušenja Hamdije, kako se i pokazalo kasnije. Vrijeme je pokazalo da je Hamdija Pozderac tada bio u pravu, jer se ubrzo pokazalo ko je Šešelj i čiji je igrač, koji je ubrzo i svojim mentorima u Beogradu pokazao pravo lice, naročito istom tom Ćosiću, koji je kao predsjednik Jugoslavije u ratu 1993. godine kod kuće sa televizije saznao da je smijenjen, u čemu je njegov pulen Šešelj odigrao glavnu ulogu, koji je čak predlagao u Skupštini da se Dobrica Ćosić javno linčuje i obesi na Terazijama, što se usudio da pregovara sa rukovodstvom BiH o iznalaženju mirnog rješenja zarad u BiH. Prije toga osjetio je Šešeljeve batine i pokojni

Prva žrtva velikosrpskog programa

Ivan Stambolić, koji mu je kao vodeći političar tadašnje Srbije otvorio prostor za antibošnjačko i antibosansko djelovanje u Beogradu. U vezi toga, prema jednoj izjavi, Hamdija Pozderac je tada

rekao srpskom rukovodstvu, a posebno Stamboliću slijedeće: “Vi njemu (Šešelju, p.a.) dajete prostor da radi i agituje protiv nas u BiH, posebno protiv nas Muslimana, ali kada se on ispuca na nama, tada ćete i vi doći na red, pa ćete tek tada i vi i Srbija vidjeti ko je i šta je Vojislav Šešelji i ko stoji iza njega”. Nije dovoljno navoditi kako su se Hamdijina predviđanja u ovom slučaju potpunosti ostvarila. Šešelji i njegova politika i politika njegovih mentora im se svima o glavu razbila.

Na žalost u javnosti je za suđenje muslimanskim intelektualcima u Sarajevu 1983. godine optužen Hamdija, a neki i danas u to vjeruju, iako je i maloj djeci jasno da su idejni pokretači toga suđenja dolazili iz Beograda. Kada su uvidjeli da im plan nije uspio i da nije "upecana velika riba", "da se vlasi ne dosjete" perfidno i lažno, kako to Srbi rade, jer je Čosić jednom izjavio da je laž dio njihove strategije ponudili su se svojim "žrtvama", uz ponizno padanje na koljena svojim velikosrpskim dželatima, moljakanje i kukanje nekih predstavnika i rodbine osuđenih Bošnjaka iz 1983. godine na čelu sa Nedžadom Latićem, za koje su krivci bili Hamdija i drugi bošnjački političari u Sarajevu, a ne ovi u Beogradu, uskoro pokrenuli akciju preko međunarodnih institucija za ljudska prava da se "nevino osuđeni puste". Ali hudi Bošnjaci nevični političkim igrama, nisu, kao ni mnoge druge u povijesti, prokužili ni ovu igru. Ko želi da se u to uvjeri neka pročita najnovije knjige Dobrice Čosića iz tog i kasnijeg vremena kada je postao predsjednik krunje Jugoslavije, gdje on u jednoj iz perioda suđenja Aliji Izetbegoviću 1983. godine govori jedno, a u drugoj koja govori o njegovom predsjednikovanju u periodu 1992-93. gdje Aliju optužuje kao panislamistu i zagovarača islamske Bosne u kojoj bi Srbi doživjeli sudbinu istu kao i za vrijeme vlasti Osmanlija, pa će mu sve biti jasno. Pojedini jadni i naivni muslimanski intelektualci sa tog suđenja i danas misle da je Hamdija pokretač i naredbodavac tog suđenja, kojeg jedan od njih, Džemaludin Latić, skoro na stranicama ovog časopisa naziva "zlikovcem", (pogledati ekskluzivni serijal broj VIII u ovom časopisu: Šetnje s Alijom, od 21 februara 2006.). Hudi Šemo Hamdiju Pozderca, borca za bošnjačku naciju i državu Bosnu i Hercegovinu i najžešćeg borca i kritičara velikosrpske politike što će ga koštati glave, čiji će egzekutori poklati, pobiti i silovati Šemin narod i podijeliti i dovesti u pitanje državu tog naroda, naziva zilkovcem, iako je neposredno poslije rata za pravog zlikovca Velibora Ostojića u Parlamentu BiH glasao da bude predsjednik Komisije za ljudska prava. Na pitanje poštenih i osvješćenih Bošnjaka, kako je mogao, kao njihov zastupnik to uraditi odgovorio je: "Morao sam pojesti govno". Našem Šemi Latiću je Hamdija Pozderac, kao borac za nacionalni identitet njegovog naroda i za suverenu državu Bosnu i Hercegovinu, za šta je platio glavom, zlikovac, a nije mu zlikovac Velibor Ostojić, koji je u ratu, kako su novine izvjestile, sa odsječenim muslimanskim glavama igrao lopte.

Prvi šehid za svoj narod i državu

Što se tiče Hamdije bitka za njegov odstrjel je nastavljena do presudnog momenta izrade Ustava 1986-1987 i mogućeg dolaska na čelo države što se po svaku cijenu moralo spriječiti. Za njega se može reći da je prvi šehid koji je pao za svoj narod i za suverenitet države Bosne i Hercegovine. U toku rasprave o ustavnim promjenama (polovina 1986. godina) i neposredno poslije njegovog povratka sa Kosova, gdje je kao potpredsjednik države i Predsjednik Ustavne komisije bio u razgovorima sa tamošnjim rukovodstvom i odluke da nema mijenjanja statusa pokrajina i republika u ustavnim promjenama, Hamdija je imao, kako kažu, osmočasovni razgovor sa Slobodanom Miloševićem, gdje ga je Hamdija obavijestio o tim stavovima, na njega se organizuje neviđena kampanja, pa i na druge vodeće bošnjačke kadrove i čitav Bošnjački narod i državu Bosnu i Hercegovinu. Bio je to uvod u genocid nad Bošnjacima kako je to i nagovijestio dr. Fuad Muhić u tjedniku "Danas" još 1989. godine u članku "Na redu su Muslimani". U tom periodu svaki iole pametniji Bošnjak, političar, naučnik, književnik i intelektualac općenito, koji se usudio stati u odbranu svoga naroda i države, nazivan je fundamentalistom od Hamdije Pozderca do Nijaza Durakovića, da bi akademik Muhamed Filipović u nemogućnosti da se više brani od tih napada u jednom trenutku izjavio: "Da, ja sam fundamentalista" (tjednik "Danas", april 1989. godine), misleći na temeljne vrijednosti povijesti i kulture svoga naroda, nakon čega su ga prestali napadati, jer su ga

bili shvatili ozbiljno. Na političku scenu je došla garnitura okupljena oko Alije Izetbegovića, gdje je osim njega bila gotovo čitava ekipa sa suđenja 1983. godine, za koje je, od strane ideologa i pokretača genocida nad Bošnjacima, "prijatelja" i boraca za ljudska prava braće Latić iz Beograda, ovaj naziv "fundamentalista" ostao i do danas, ali ovoga puta u tu kampanju se uključuju i nacional-fašističke struje iz Zagreba, sa istim ciljevima kao oni iz Beograda. Prema tome, vrijeme je pokazalo, da je svaki borac za identitet i prava bošnjačkog naroda i državu Bosnu i Hercegovinu, pa bio on Hamdija Pozderac, Nijaz Duraković ili Alija Izetbegović za velikosrpske i velikohrvatske nacionaliste i ekstremiste isti i treba ga na razne načine onemogućiti da radi za svoj narod i državu. To je Hamdija dobro znao, pa je ustaše i četnike smatrao najvećim zlom i opasnošću po narod i državu Bosnu i Hercegovinu, što su i Nijaz Duraković i Alija Izetbegović u međuvremenu to dobro iskusili na svojoj koži. Slijedećim generacijama bošnjačkih političara treba biti jasno da se nikada u povijesti, pa ni u buduću, država Bosna i Hercegovina i bošnjački narod sa velikosrpskim i velikohrvatskim ideolozima, posebno sa četnicima i ustašama ne mogu održati, razvijati ni dugoročno opstati. Nisu slučajno Sulejman Tihić i Zlatko Lagumdžija, u jednoj od naodlučnijih faza za Bošnjake i za Bosnu i Hercegovinu, zaboravili uskostranačke i lične interese i stali zajedno uz sadašnje ustavne promjene. Da su Bogdo Alija Izetbegović i Nijaz Duraković 1990- godine na isti način postupili i zajednički formirali vlast u Bosni i Hercegovini, čitava situacija oko Bosne i Hercegovine i Bošnjaka bi se sasvim drukčije odvijala.

Izdan od prvih saradnika

Prema tome, sa distance od 18 godina, odnosno od politike Memoranduma SANU, koji je nastavak programa Ilije Garašanina i Stevana Moljevića, može se sa sigurnošću reći da je to početak rata za veliku Srbiju, prvobitno podstrekavanog pomoću medija i mitinga takozvane antibiokratske revolucije, pa do napada, odnosno dogovora o izlasku Slovenije iz Jugoslavije, rata u Hrvatskoj te konačno, po redu kako je planirano, genocida i razaranja u BiH. Hamdija Pozderac je prva i najveća politička žrtva projekta velike Srbije. Sa današnjeg stanovišta može se reći i prvi šehid za slobodu i nezavisnost svoga naroda i države Bosne i Hercegovine. Shvatajući u čemu je glavni problem i u nemogućnosti da išta učini, izdan od prvih saradnika, prije svega Muslimana, od kojih je mnoge iz opanaka izvadio, ostao je sam na brisanom prostoru, mudro podnosi ostavku i time na neki način svu krivicu prima na sebe štiteći time hiljade svojih sunarodnika, posebno inteligencije, koji bi neminovno došli u tešku situaciju da se stvar drukčije odvijala. Odjednom su ga svi dojučerašnji prijatelji, za mnoge se da nije bilo njega nikada ne bi ni znalo, koji su ulizujući se Hamdijinim egzekutorima Uzelcu, Zgonjaninu i drugim eksponentima politike iz Beograda, među kojima je bio i znatan broj Bošnjaka. Ali jedno časno ime nikada neću zaboraviti, a to je gospodin Munir Mesihović, koji je jedini sjeo u red iza Hamdije, u velikoj Sali Skupštine BiH, u koju je Hamdija došao na tu egzekutivnu sjednicu direktno iz bolnice, dok su drugi nastojali da sjede u klupama što dalje od njega, koliko me sjećanje služi izgledalo je ovako: Hamdija sam u prvom redu u drugom Mesihović iza njega, zatim nekoliko (7-8) redova pa tek slijedeći posmatrači kao nekada u Grčkoj Sparti za vrijeme gladijatora, kao da je Hamdija imao šugu ili neku drugu zaraznu bolest. Jedan od njih za govornicom tada polenti, i danas aktivni političarčić, tada komunistički potrčko, Izet Mehinagić iz Zvornika, Hamdiji za govornicom prijeti podignutim prstom.

Kreatori njegova smaknuća su očekivali drukčiji završetak, čak su ga prije toga natjerali da održi oproštajni govor u svom rodnom Cazinu očekujući da bi mogao da se požali Krajišnicima i zatraži od njih podršku, što bi bilo dovoljno za akciju većih razmjera, nešto slično ustanku 1950. godine, pa bi time problem Cazinske krajine u novom ratu za veliku Srbiju bio riješen. Da bi ga što više skrhalo i ponizilo uhapsili su mu starijeg brata Hakiju, proglašavajući ga zajedno sa Hamdijom za kontrarevoluciju i za vođu "Iranskog-Homejinovog fundamentalističkog gnijezda u BiH" takođe poznatog bošnjačkog političara i strpali ga u zatvor, jer su znali šta u Krajini kod Bošnjaka znači stariji brat. Iskusan političar kao što je bio Hamdija Pozderac je dobro znao šta se time želi postići i svojim mudrim držanjem spasio i veliki broj bošnjačke inteligencije, jer da je drukčije postupio, prvo bi stradali svi bošnjački intelektualci koji su se mogli dovesti u vezu sa njim, Cazinsku krajinu

i bošnjački narod većih represalija, odnosno samo ih odgodio za pet godina. Pored Džemaludina Latića, koji ga je nazvao zlikovcem i drugih, uglavnom velikosrba i četnika iz Beograda (Šešelja, Draškovića, Lubarde, Noge i drugih), našlo se i još pokoje bošnjačko piskaralo i pljuckalo koji su ga javno blatili i omalovažavali, kao što je izvjesni, sa izmišljenim imenom, Muharem Mutibarić, pseudonim jednog od članova redakcije u tadašnjem muslimanskom nedjeljniku "Muslimanski glas" za Hamdiju Pozderca je napisao da je: "Din-dušmanin i najveći izdajica Muslimana Cazinske Krajine". Po podnošenju ostavke na mjesto potpredsjednika Predsjedništva SFRJ i predsjednika Ustavne komisije moglo je početi rušenje Ustava 1974. i Jugoslavije a posebno BiH. Preko noći se našao na samom dnu, jer se morao naći krivac za nešto što je predstavljeno kao antidržavno, a po prirodi fundamentalističko, opasno i po "nebeski narod" i po Jugoslaviju, a time i Evropu, pa je glavni "fundamentalista i velikomusliman" morao platiti, prvo gubitkom svih političkih funkcija, a zatim i života. Slično je stradao, pored Huseina Kapetana Gradaševića i dr. Mehmed Spaho. Ako se tome doda do danas nerazjašnjena sudbina rahmetli Džemala Bijedića, jasno je kakva je sudbina čekala bošnjačke političare u prošlosti u kolu političkih igara, ukoliko ih nisu znali igrati, posebno ako se radilo o političkim igrama u kojima se odlučivalo o sudbini bošnjačkog naroda i države Bosne i Hercegovine. U jednom važnom povijesnom trenutku u toj ulozi se našao Hamdija Pozderac. Povijest će jednog dana dati prave odgovore na to vrijeme i njegovu ulogu te ocijeniti njegov značaj i doprinos.

Tragična smrt

Da je poživio, Hamdija bi vjerovatno danas bio veliki junak i borac za kontinuitet u razvoju svoga naroda i države Bosne i Hercegovine. O njegovoj tragičnoj smrti je malo pisano, a još manje ga se u međuvremenu sjećalo, vjerovatno iz razloga što su se od tada pa do danas iz dana u dan smjenjivali dani odluke za sve nas, pa za njega nije jednostavno bilo vremena, djelimično i zbog još uvijek nerazjašnjenih događaja u kojima je učestvovao kao glavni takmac, te zbog evidentnog nerazumijevanja, pa i nipodaštavanja njegove ličnosti i njegovog značenja za to, a i za kasnija vremena, prije svega od strane SDA-aovske vlasti i njenih polupismenih i poluinteligentnih pojedinaca. Inače je čudan taj odnos SDA prema porodici Pozderac. U Sarajevu su ukinuli ulicu Nurije Pozderca, a u njegovom rodnom Cazinu i naziv osnovne škole koja je nosila njegovo ime, pa čak i veliku umjetničku sliku na zidu ove škole su zamrljali krečom. Ne znam zašto, ako je zbog komunizma, rahmetli Nurija nikad nije bio član KPJ, jer je bio i umro kao musliman i kao beg. Osim toga, bio je prvi Bošnjak u povijesti koji je poslije što je sultan Fatih ukinuo državu Bosnu aktivno učestvovao u njenom ponovnom obnavljanju počeo na jednom zvaničnom i višenacionalnom skupu (Prvo zasjedanje AVNOJ-a kao njegov potpredsjednik). Komunističkom vođi Josipu Brozu Titu, koji je po njega došao njemu na noge u njegovu begovsku kuću u Cazinu pred zasjedanje ovog poznatog historijskog skupa, nije smetala njegova begovska prošlost, njegovo muslimanstvo i nepripadanje Komunističkoj partiji, jer je bio i želio ostati musliman-vjernik, a polupismenim inteligentima iz muslimanske nacionalne stranke eto smeta. Neposredno nakon smrti opširniji članak o Hamdiji je napisao Josip Jović u "Slobodnoj Dalmaciji", gdje je konstatovao slijedeće: "Hamdija Pozderac je junak jedne crno-bijele priče koja u književnosti više ne prolazi, ali u politici, eto, prolazi. Ali da je imao više snage, da je mlađi i da je sklon književnom izrazu, Hamdija je mogao napisati roman neprolazne vrijednosti poput svoga sunarodnjaka Meše Selimovića i mogao mu je čak dati isti naslov "Derviš i smrt".

U svom rodnom Cazinu Hamdija Pozderac još uvijek nije dobio svoju ulicu, niti naziv bilo kakve bošnjačke ili državne ustanove, ali zato u Sarajevu, za veliko čudo jeste. Naime, za one koji ne znaju, bivša «Udarnička ulica» se sada zove ulica Hamdije Pozderca. Kakve li simbolike i ironije! Hamdija Pozderac je dakle bio udarnik na nekoj od radnih akcija, što je takođe bila čast, a ne otac bošnjačke nacije, kako su ga mnogi s pravom proglasili, nosilac najvećih političkih i državnih funkcija u republici BiH i bivšoj Jugoslaviji, veliki borac za identitet i prosperitet svoga naroda i Bosne i Hercegovine odlukom ideologa politike SANU i realizatora te politike Slobodana Miloševića kažnjen silaskom sa svih političkih i državnih funkcija i ubrzo otjeran u smrt.

Razumijem takav odnos neprijatelja Bošnjaka i države Bosne i Hercegovine prema ovome bošnjačkom i bosanskohercegovačkom velikanu koji su svoj odnos prema Hamdiji, kao simbolu Bosne i Bošnjaka toga vremena ubrzo i praktično potvrdili i najokrutnije pokazali, ali mi nikada dok sam živ neće biti jasan odnos bošnjačke vlasti prema njemu, kao i prema drugim istaknutim Bošnjacima i bošnjačkim herojima iz bliže i daljnje prošlosti. Ta «Hamdijina ulica» se nalazi na Grbavici i u jadnom je stanju, u kojoj teško da se biciklista i fićo mogu razminuti, sa nekoliko brojeva s jedne i s druge strane, sa ulazom, ali bez izlaza, jer udara direktno u veliku obalu od ilovače; ali o tome nekom drugom prilikom.

Sarajevo 5. aprila 2006. godine

<http://www.bosnjaci.net/aktuelnosti.php?polje=historija&id=212>